

«ՍԵՎԱՆԻ Խ.ԱԲՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ»

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2023

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝	ԿԱՐԴԱԼՈՒ ԴԵՐԸ
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻ	ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ
ԱՌԱՐԿԱ՝	ԴԱՍՎԱՐ
ՀԵՂԻՆԱԿ ՝	ԱԼՎԱՐԴ ՔԵՇԻՇՅԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՝	ՀՀ ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ
ՄԱՐԶԻ ԹԹՈՒՋՈՒՐ ԳՅՈՒՂԻ	ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑ

ՍԵՎԱՆ 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....2

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ

ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1.1Տարրական դասարաններում կարդալու խնդիրներն ու նպատակները.....5

1.2Կարդալու կարողության ձևավորման մեթոդական քայլաշարը տարրական դպրոցում.....7

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....16

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....18

Ներածություն

Մարդը իրեն անհրաժեշտ ողջ տեղեկատվությունը ձեռք է բերում ընթերցանության միջոցով: Սակայն ներկայումս ոչ միշտ է հաջողվում աշակերտների մոտ արթնացնել սեր դեպի ընթերցանությունը: Երևի դրա հիմնական պատճառներից մեկն էլ կարելի է համարել ոչ ճիշտ և ոչ արդյունավետ մեթոդների ընտրությունը:

Ընթերցողական կարողության ձևավորման գերխնդիրն է ձևավորել այնպիսի ընթերցող, որը կարդալու ընթացքում ձեռք բերած տեղեկությունը կմշակի, կլիմաստավորի և ճիշտ կօգտագործի: Ընթերցելու կարողությունը ընդգրկում է երկու կողմ՝ ընթերցանության տեխնիկական և ընթերցածի բովանդակության ընկալումը: Ընթերցանության տեխնիկական գիտելիքի, ինչպես նաև հետագա ուսումնական կարողությունների հիմքն է, քանի որ բովանդակության լիարժեք ընկալումը հնարավոր է միայն տեխնիկապես վարժ ընթերցելու դեպքում: Իսկ ընթերցանության բովանդակության ընկալումն էլ իր հերթին կարող է խթանող դեր կատարել, մղել ընթերցանության: Ընթերցանության նկատմամբ հետաքրքրությունը խթանող մի շարք մեթոդներ կան, սակայն այդ մեթոդների ոչ ճիշտ և ոչ արդյունավետ կիրառումը հաճախ տալիս է հակառակ արդյունքը, այսինքն՝ երեխան չի ցանկանում ընթերցել: Մեր հետազոտության մեջ մենք անդրադարձել ենք մի շարք մեթոդների, որոնք կնպաստեն ընթերցանությունը ակտիվ գործընթաց դարձնելուն, և կձևավորեն ընթերցողական կարողություններ:

Մեր ուսումնասիրության թեման՝ «Ընթերցանության գործընթացի ձևավորման առանձնահատկությունները»>>

Ուսումնասիրության թեմայի արդիականությունը: Այսօր, ցավոք սրտի շատ քիչ երեխաներ են գիրքը վերցնում և սկսում կարդալ: Իսկ ի՞նչ անել այս դեպքում, ինչպիսի՞ մեթոդներ կիրառել, որպեսզի հետաքրքիր դարձնենք կարդալու գործընթացը, և աշակերտների մեջ սեր արթնացնենք դեպի գիրքն ու գրականությունը: Մեր ուսումնասիրության արդիականությունը պայմանավորված է այսօր աշակերտների քիչ կարդալու հանգամանքով, միաժամանակ հմտորեն կարդալու անհրաժեշտությամբ և այդ

ուղղությամբ մեթոդական ցուցումների բացակայությամբ կամ ոչ արդյունավետ կիրառմամբ:

Հետազոտության օբյեկտը: Մեր հետազոտության օբյեկտը մայրենիի դասերն են՝ կարդալու կարողության ձևավորման տեսանկյունից :

Հետազոտության առարկան: Մեր հետազոտության առարկան տարրական դասարաններում մայրենիի դասերի ընթացքում կարդալու կարողության զարգացման գործընթացում կիրառվող մեթոդների արդյունավետության ուսումնասիրության գործընթացն է:

Հետազոտության նպատակն է ուսումնասիրությունների և վերլուծությունների հիման վրա բացահայտել կարդացածը հասկանալու կարողության ձևավորման մեջ կիրառվող մեթոդների արդյունավետությունը և նախանշել կատարելագործման այն ուղիները, որոնք կարող են ապահովել մեթոդների արդյունավետ կիրառումը:

Այսպիսով՝ ընթերցանությունը տարրական դասարաններում ակտիվ գործընթաց դարձնելու կարդալու կարողությունը զարգացնելու համար անչափ կարևոր է ընթերցվող նյութի, գրականության նկատմամբ հետաքրքրության առաջացումը: Իսկ հետաքրքրության առաջացման համար կարևոր է ճիշտ մեթոդական շղթա նախապատրաստել, ընտրել այնպիսի մեթոդներ և հարցեր որոնք ընթերցողին կստիպեն մտածել դեպքերի հետագա զարգացման մասին և ընթերցել տեքստը:

Հետազոտության օբյեկտը : Մեր հետազոտության օբյեկտը տարրական դասարաններում կազմակերպվող մայրենիի դասերն են՝ կարդալու կարողության ձևավորման տեսանկյունից

Հետազոտության առարկան : Տարրական դասարաններում մայրենիի դասերի ընթացքում կարդալու կարողության զարգացման գործընթացում կիրառվող մեթոդների արդյունավետության ուսումնասիրության գործընթացն է:

ԳԼՈՒԽ 1

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ

ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1.1 ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ ԿԱՐԴԱԼՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐՆ

ՈՒ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Շատ պատասխանատու և բարդ աշխատանք է սովորողի մեջ ձևավորել կարողալու կարողություն: Այն բարդ գործընթաց է, քանի որ կարողալու համար միայն տառերը ճանաչելն ու տարբերակելը դեռևս բավական չէ, պետք է նաև տեսողական տպավորությունները վերածել ձայնական և հնչյունային տպավորությունների: Այս բարդ ու բազմակողմանի աշխատանքի ընթացքում յուրաքանչյուրը պետք է իր առջև դնի մի շարք խնդիրներ ու նպատակներ: Այս խնդիրներն ու նպատակներն իրագործելը հատկապես բարդ է տարրական դասարաններում, այն էլ այն դեպքում երբ երեխան դեռ նոր է սկսում ծանոթանալ տառերին ու կարողալու կախարդական աշխարհին:

Այստեղ պրոֆեսոր Ջ. Գյուլամիրյանը նշում է մի կարևոր հանգամանք, որն է տարրական դպրոցում մայրենիի դասի գլխավոր նպատակը երեխաներին կարողալու բոլոր որակական հատկանիշների պահպանմամբ կարողալ սովորեցնելն է, ընթերցանության նկատմամբ հետաքրքրություն առաջացնելը և ընթերցողական կարողությունների ձևավորումը: Ինչպես նշված, այնպես էլ մայրենի լեզվի քերականությունից տարրական գիտելիքների և կարողությունների ձեռքբերումը դիտվում է որպես գրավոր և բանավոր գրագետ խոսք կառուցելու, լեզվամտածողության և հայեցի հոգեկերտվածքի ձևավորման, ազգային արժեքների ձեռքբերման կարևոր գործնական միջոց¹:

Աշոտ Տեր-Գրիբորյանը նշում էր, որ ընթերցանությունը տարրական դասարաններում մայրենի լեզվի գործնական ուսուցման, կարողալու կարողության մշակման ու կատարելագործման, գաղափարական ու գեղագիտական դաստիարակության նպատակներ է հետապնդում: Նա նշում էր, որ ընթերցանության դասը բազմաբնույթ աշխատանքների ամբողջ համակարգ է, որտեղ լեզվական

¹Տե՛ս՝ Ջ. Գյուլամիրյան , Մայրենիի ընթերցանության մեթոդիկա, Երևան, 2015 թ., էջ 95:

ճանաչողական, տեխնիկական ու դաստիարակչական խնդիրները միաձուլվում են, կապվում միմյանց հետ²: Ջ. Գյուլամիրյանը առանձնացնում և կարևորում է տարրական դպրոցում մայրենիի ուսուցման հետևյալ հիմնական խնդիրները՝

- Ձևավորել և դասարանից դասարան զարգացնել երեխաների կարդալու կարողությունները (որակական հասկանիշների պահպանմամբ):
- Մաքրել, հղկել և հարստացնել նախադպրոցական տարիքում և գրաճանաչության ողջ ընթացքում երեխաների ձեռք բերած բառապաշարը, զարգացնել կապակցված խոսք կառուցելու (գրավոր և բանավոր) ունակությունը:
- Ձևավորել հաղորդակցական կարողություններ, բարեկիրթ խոսքի մշակույթ:
- Ձևավորել փոքրածավալ տարաբնույթ ստեղծագործություններ ընթերցելու, դրանց հիմնական գաղափարը հասկանալու, ենթատեքստը կռահելու կարողություններ:

Այս խնդիրներն առանձնացնելուց հետո մեր առաջ նպատակ ենք դնում, որ աշակերտը ուսուցչի օգնությամբ կարողանա անսխալ կարդալ և ընկալել բնագիրը, կատարել աշխատանք բնագրի շուրջ: Ընդ որում արդի դարաշրջանում աշակերտը ոչ թե պետք է լինի պասիվ լսողի դերում, իսկ ուսուցիչը իր գիտելիքը հաղորդի աշակերտին և նա դա անառարկելիորեն ընդունի, այլ աշակերտը պետք է լինի ակտիվ, կարողանա արտահայտել սեփական կարծիքն ու գաղափարները: Այսպիսով՝ եթե բավարար չափով ձևավորված է կարդալու կարողությունը, ապա ընթերցված բնագրի շուրջ իրականացվող մեթոդապես ճիշտ աշխատանքի շնորհիվ ընթերցանությունը դառնում է նաև անձի ճանաչողական հետաքրքրությունների, բազմաբնույթ պահանջումների բավարարման, բազմակողմանի զարգացման միջոց:

Հենց այս պատճառով է, որ ուսուցման սկզբնական փուլում հիմնական ուշադրությունը դարձվում է կարդալու, մասնավորապես հասկանալով կարդալու կարողության ձևավորմանը:

²Տե՛ս Ա. Տեր-Գրիգորյան, Սյրենի լեզվի դասը տարրական դասարաններում, Երևան, 1983 թ, էջ 75:

1.2 ԿԱՐԴԱԼՈՒ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԱՆ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՔԱՅԼԱՇԱՐԸ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Այսօր արդեն տառաճանաչ դարձած առաջին դասարանցիներն են կորցնում է հետաքրքրությունը կարդալու հանդեպ, քանի որ ներկայումս երեխաների հետաքրքրությունները բոլորովին այլ են: Կարդալը երեխան համարում է ամենադժվար և ձանձրալի աշխատանք: Այստեղ հարց է առաջանում՝ ինչ անել, որպեսզի կարողանանք հետաքրքրություն առաջացնել և ստիպել երեխային ընթերցել, սերարթնացնենք նրա մեջ դեպի ընթերցանությունը, զարգացնենք երեխայի կարդալու կարողությունը: Իսկ ինչ է նշանակում կարդալու կարողություն: Կարդալ բառերը դեռևս չի նշանակում լավ կամ կարդալ: Պրոֆ. Ջ.Գյուլամիրյանը նշում է, որ **ուսուցման այբբենական շրջանում ձևավորվում է երեխայի կարդալու նախնական կարողությունը: Նրանք կարողանում են կարդալ փոքրածավալ բնագրեր, պատասխանել բնագրի վերաբերյալ ուսուցչի տված հարցերին և դրանց օգնությամբ վերարտադրում են բնագրի բովանդակությունը: Նախնական փուլում կարևորվում է բարձրաձայն ընթերցանությունը:**

Իսկ արդեն վարժ և հստակ կարդալու համար Գյուլամիրյանը առաջ է քաշում հետևյալ բաղադրամասերը՝

- Ճիշտ կարդալ
- Հասկանալով կարդալ
- Սահուն կարդալ
- Արտահայտիչ կարդալ
- Արագ կարդալ

Այս հատկանիշների պահպանմամբ ընթերցանությունը դառնում է **ակտիվ գործընթաց**³:

Քանի որ տարրական դասարաններում մայրենիի դասի հիմնական նպատակը կարդալ սովորեցնելն է և ընթերցողական կարողության ձևավորումը, ուստի սկզբնական փուլում շեշտը դրվում է հասկանալով կարդալու կարողության ձևավորման վրա: Հաճախ աշակերտները չեն հասկանում նոր ընթերցված նյութը, և այդ բացը լրացնելու համար

³Տե՛ս Ջ. Գյուլամիրյան նշվ. աշխ., էջ 99

անհրաժեշտ է կատարել երկկողմանի աշխատանք: Կարդալու կարողության մշակման արդյունավետությանը նախնական փուլում հատկապես նպաստում է բարձրաձայն ընթերցանությունը:

Այն ընթերցանությանը տալիս է զարգացնող բնույթ: Ըստ Գյուլամփրյանի՝ կարդալու հմտության ձեռք բերման բուրգի ընդհանուր աստիճանների մեջ առանձնանում է 5 քայլ: Այդ քայլերից առաջին երկուսը նպաստում են տեքստի հնչյունաբառային ըմբռնմանը, նրա վերարտադրմանը, ակտիվանում են խոսքի ըմբռնողական մեխանիզմները: Բառային ընթերցանության աստիճանում էականորեն զարգանում է կարդացած բառի և մտքի կապերի ընկալումը. զուգորդվում է լսված բառի և նրա իմաստի հասկացությունը: Բուրգի երրորդ աստիճանում նախադասություններով կարդալու ժամանակ կարդացածի ընկալման միավորը մեծանում է, կարդալու տրամաբանական կողմը հասնում է բարձր աստիճանի: Այս աստիճանում ընթերցողը ենթադրում է՝ կռահում, թե ինչի մասին պիտի լինի շարունակությունը: Կարդացողի վարպետության բարձր մակարդակը պայմանավորված է լայն ընթերցողական դաշտի ձևավորվածությամբ. ընթերցողն սկսում է արագ տեսնել կարդալ ամբողջական էջեր⁴:

Միքայել Նալբանդյանը գտնում էր, որ <<կարդալը հարստացնում է մարդու միտքը, խոսելու մեջ վարժվելը հաջողագյուտ է անում նրան, իսկ գրելը սովորեցնում է ճշգրտություն>>: Մայրենիի ուսուցման կարևոր նպատակներից մեկը Նալբանդյանը համարել է ընթերցանությունը՝ որպես օրինակելի և կանոնավոր խոսքի ընդօրինակման, գիտելիքների հայթայթման, բառապաշարի հարստացման ու մտահորիզոնի ընդլայնման միջոց⁵:

Շատ փորձեր և ուսումնասիրություններ հաստատել են, որ մեկ տող կարդալիս հմուտ ընթերցողը կանգ է առնում 3-6 անգամ, որոնց ժամանակ տեղի են ունենում կարդացածի գիտակցում՝ հասկացում և ըմբռնում: Անհասկանալի մտքի կամ բառի դեպքում ընթերցողի աչքերը կրկնում են շարժումը՝ վերադառնալով ընթերցածին:

Ընթերցանության մեջ հմտանալու համար փոքրիկը պետք է կարողանա տեսնել բնագրի հիմնական հատվածը: Կարդալու հմտությունները ձևավորվում են երեք փուլով: Այդ փուլերն են՝

⁴Տե՛ս Ջ. Գյուլամփրյան, նշվ. աշխ., Երևան, 2018 թ, էջ 111:

⁵Տե՛ս Մ. Նալբանդյան, ԵԼԺ, հ Թ, Ե, 1948, էջ 45:

- Վերլուծական
- Համադրական
- Ավտոմատացված

Առաջին փուլում փոքրիկը ձգտում է կարդալ: Տեսողական միավոր է դառնում տառը կամ վանկը. տեսադաշտը սահմանափակ է, վանկերը միացնելու և բառերը կարդալու համար շատ ժամանակ է պահանջվում, առաջին վանկը կարդալուց հետո փոքրիկը փորձում էգուշակել բառը:

Երկրորդ փուլում փոքրիկը ձգտում է սահուն կարդալ: Կարդալու ամենափոքր միավորը դառնում է բառը, շարունակում է զարգացնել գուշակելու գործընթացը, բառերը փոխարինում է իմաստով մոտ այլ բառերով:

Երրորդ փուլում փոքրիկն արդեն սահուն կարդում է: Այս փուլում կարդալու ամենափոքր միավորը դառնում է նախադասությունը, բնագրի որոշակի հատվածն ընկալվում է ավելի արագ քան արտաբերվում է, կանխագուշակման հավանականությունը դառնում է անսխալ:

Կարդալը 6-7 տարեկան երեխայի համար բարդ աշխատանք է, որն իրականանում է բազմաթիվ հոգեկան գործընթացների միջոցով, ինչպիսիք են՝ ուշադրություն, մտածողություն, հիշողություն, կամք, զգացմունք և այլն:

Առաջին դասարանցին, ուշադրությունը բևեռելով կարդալու մեխանիկական կողմին , միշտ չէ, որ հասկանում է իր կարդացածը, այդ պատճառով էլ նա մի քանի անգամ կրկնում է վանկերը կամ բառերը: Շատ հաճախ նրանք առանձին բառեր ոչ թե կարդում են, այլ գուշակում՝ կարդալով միայն դրանց առաջին վանկը: Երեխայի կարդալու հմտության հետ մեկտեղ այս երևույթն աստիճանաբար անհետանում է: Սակայն մինչև հմուտ կարդալ սովորեցնելը, տարվում են բազմապիսի աշխատանքներ, և տրվում են բազմաթիվ առաջադրանքներ: Այդ առաջադրանքներից են՝

- Տեքստի ամբողջական ընթերցում
- Հատվածներով ընթերցանություն
- Մեկնաբանություններով ընթերցանություն
- Շարունակելով ընթերցանությունն այլն:

Այստեղ Ջ. Գյուլամիրյանը նշում է մի կարևոր հանգամանք, որ շարունակելով կարդալու ժամանակ չի կարելի ընդհատել երեխայի ընթերցանությունը և մեկ ուրիշին պատահական հատվածից շարունակել տալ: Անհրաժեշտ է թույլ տալ, որ կարդացողը

հասնի մտքի տրամաբանական ավարտին, նոր հանձնարարել մեկ այլ աշակերտի կարգալ՝

Բացատրելով կամ մեկնաբանելով կարդալն իրագործվում է կարդացած նյութի բովանդակությունը կամ մտքերը բացատրելով ու մեկնաբանելով, քննաարկելով գործող անձանց վարքը, արդարացնելով կամ մեղադրելով նրանց, բառային աշխատանք կատարելով, բառերի ուղղագրությունը բացատրելով, կետադրությունը մեկնաբանելով և այլն: Այստեղ ուսուցիչը պետք է ճիշտ պլանավորի աշխատանքը, որպեսզի ճիշտ արդյունքի հասնի⁶:

Աշոտ Տեր Գրիգորյանը կարծում էր, որ տարրական դասարաններում ընթերցանությունը տարվում է ամբողջ-մաս-մաս-ամբողջ սխեմայով, որն ընդհանուր է բոլոր ժանրերի նյութերի համար: Այս նշանակում է, որ ուսուցիչը կարդալու կամ պատմելու միջոցով աշակերտներին ծանոթացնում է ամբողջ նյութին, որը հենց այդ ամբողջության մեջ է, որը նրանց վրա անհրաժեշտ տպավորություն կարող է թողնել: Այնուհետև այդ ամբողջության ուսումնասիրությունը կատարվում է տրամաբանական ավարտվածություն ունեցող մասերով կամ հատվածներով, որպեսզի նյութի խոր ու բազմակողմանի յուրացումը հեշտանա: Պրոֆեսորը գտնում է, որ եթե ամբողջ նյութն ըստ առանձին մասերի ուսումնասիրված է, աշակերտները սովորել են այն լավ կարդալ, բառերն ու մտքերը բացատրել, գործող անձերին ճիշտ բնութագրել, ապա բովանդակության վերարտադրման համար նորից վերցվում է ամբողջ նյութը, որպեսզի հենց այս ամբողջության վրա աշակերտները սովորեն պատմել, ընդհանրացումներ և եզրակացություններ անել⁸:

Այս բոլոր քայլերի իրականացումից հետո էլ ընթերցանությունը չի դառնում ակտիվ գործընթաց: Պարզվում է, որ երեխաները տիրապետելով բառաձանաչության հմտությանը, չգիտեն թե ինչպես կարդան, որ կենտրոնանան մտքերի վրա: Պատճառը պարզ է՝ պարզապես նրանք ուշադիր չեն կարդում: Ընթերցանությունը դառնում է ակտիվ գործընթաց, երբ աշակերտը մտածում է կարդացածի մասին: Չափազանց կարևոր է

⁶Տե՛ս Ջ. Գյուլամիրյան, նշվ. աշխ., Երևան 2018, էջ 99-115:

⁷Տե՛ս նույն տեղում:

⁸Տե՛ս Աշոտ Տեր Գրիգորյան, Մայրենի լեզվի դասը տարրական դասարաններում, Երևան, 1983, էջ 75-78:

ընթերցվող նյութի ճիշտ ընտրությունը: Այն պետք է համապատասխանի սովորողի տարիքային առանձնահատկություններին, հետաքրքրություններին: Պետք է ճիշտ մեթոդներ ու ձևեր ընտրվեն, ճիշտ հարցեր մշակվեն ու կատարվեն տեղին քննարկումներ: Այս ձևով նյութը կյուրացվի աշակերտի կողմից: Այստեղ պրոֆեսոր Ջ. Գյուլամիրյանը նշում է, որ միայն վերընթերցելով և ուսուցչի հետ միասին դիտարկելով կարդացած բնագիրը՝ աշակերտները կբացահայտեն իրենց համար նոր, դեռևս անծանոթ գաղափարներ, մտքեր, հեղինակային մտահաղացումներ և կերպարներ, արարքների, մենախոսությունների ու երկխոսությունների տակ թաքնած ենթատեքստերը: Այս աշխատանքն աշակերտներին հանգեցնում է այն համոզման, որ ստեղծագործության ուշադիր կարդալը, վերընթերցելը հետաքրքիր է⁹:

Այսքանից հետո աշակերտների կողմից կարդացած ստեղծագործության բովանդակության լիարժեք հասկացվածությունը նպաստում է, որ ընթերցողն առավել ուշադիր վերաբերվի բնագրի յուրաքանչյուր տողին, արտահայտությանը, բառին: Հարկավոր է աշակերտներին սովորեցնել ընթերցել դանդաղ և կարդալու ընթացքում կենտրոնանալ՝ մտածելով յուրաքանչյուր բառի շուրջ: Կարդալուց և բառային աշխատանքից հետո հարկավոր է աշակերտներին մղել ստեղծագործության մտքերի, գաղափարների, գործող անձանց գործողությունների և դատողությունների շուրջ բանավեճի, նրանց կողմից բնագրի ենթատեքստի ընկալմանը:

Այսքանից հետո պարզ է դառնում, որ կարդալ, դեռ չի նշանակում հասկանալ: Կարևոր է կարդացածը հասկանալ: Իրեն հասկանալի տեքստը հասկանալի ներկայացնել դիմացինին: Կարդալիս առանձնացնել հիմնական ասելիքը, միտքը, գաղափարը, ենթատեքստը:

Բառարանի օգնությամբ բացատրել անծանոթ բառն ու դարձվածքը, գտնել հանդիպած բառերի հոմանիշներն ու հականիշները, պատմելիս դրանք փոխարինել համապատասխան բառով կամ արտահայտությամբ: Իհարկե միայն դասագիրքը չի կարող լինել ուսումնական միակ կամ գլխավոր նյութը, տեղեկատվության միակ աղբյուրը, ուսումնական նյութերը անընդհատ թարմացվում-հարմարեցվում են սովորողին: 21-րդ դարում ուսումնական նյութերի հիմնական շտեմարանը

⁹Տե՛ս Ջ. Գյուլամիրյան, նշվ. աշխ., Երևան, 2018թ., էջ 133:

հանդիսանում է մեդիագրադարանը, որից օգտվում են ենսովորողն ու ուսուցիչը: Մեդիագրադարանն անընդհատ լրացվում է գրքերով, համացանցային ռեսուրսներով: Ուսումնական նյութեր ընտրելիս և հաձնարարելիս ուսուցիչը նկատի է ունենում նաև սովորողի ընդունակությունները և նախասիրությունները: Կարդում են դասական ստեղծագործություն, գիտահանրամատչելի նյութեր, տեղեկություններ, խնդիրներ , առաջադրանքներ: Ներկայումս մի փոքր ավելի դժվար է դառնում բավարարել աշակերտի պահանջներն ու ցանկությունները, տալ նրան հետաքրքրող հարցերի պատասխանները: Այժմ ուսուցիչն ավելի մեծ ջանքեր պետք է գործադրի աշակերտի մոտ կարդալու կարողություն ձևավորելու և այն զարգացնելու համար: Այժմ մայրենիի դասագրքերում տեղ գտած գրեթե բոլոր ստեղծագործություններն իրենց մեջ պարունակում են բացահայտ կամ թաքնված մտքեր, որոնք օգնում են կրտսեր դպրոցականներին կռահել կամ ըմբռնել բնագրում ներկայացված դեպքերի զարգացման ընթացքն ու տրամաբանությունը, ուսուցիչը պետք է կարողանա տալ այնպիսի հարցեր կամ առաջադրանքներ, որպեսզի աշակերտը կարողանա կռահել, հասկանալ բնագրի հիմնական գաղափարը, ենթատեքստը: Օրինակ՝ կարելի է տալ այսպիսի առաջադրանքներ. Կարդա՛ տվյալ հատվածը, վերնագրիի այն և հասցրո՛ւ ավարտին: Կարդա՛ շարունակությունը, ստուգիր՝ ճիշտ էիր կռահել ավարտը: Այսպիսի առաջադրանքների կատարումը նպաստում է աշակերտների մտքի ճկունությանը, ոչ ստանդարդ մտածողությանը, բնագրում արտահայտված կամ չարտահայտված մտքերը հասկանալու կարողության ձևավորմանը:

Այսպես՝ առանձին մասերի ընթերցումից և դրանց վերաբերվող հարցերի պատասխանները տալուց հետո անհրաժեշտ է աշակերտներին հանձնարարել բնագիրը ևս մեկ անգամ էլ սկզբից մինչև վերջ կարդալ: Ավարտից հետո պետք է ևս մեկ անգամ էլ 1-2 հարցերի միջոցով որոշել, թե արդյոք համընկնում է մինչև տեքստի ընթերցումը վերնագրի միջոցով կայացրած որոշումը տեքստի ամբողջական ընթերցումից հետո ստացած տպավորությանը: Անհրաժեշտ է մեկ անգամ ևս ընդգծել բնագրի հիմնական գաղափարը և բնագրի ընթերցումը հասցնել ավարտին:

Չնայած այս երկար ու բարդ աշխատանքին՝ հաճախ կրտսեր դպրոցականների մոտ մարում է սերը ընթերցանության նկատմամբ, այստեղ հարց է առաջանում՝ իսկ ինչպե՞ս,

ի՞նչ մեթոդներով կրտսեր դպրոցականների մոտ ձևավորել սեր և հետաքրքրություն ընթերցանության նկատմամբ :

Հաճախ ենք հանդիպում այնպիսի երեխաների, ովքեր իրենց կարդացածը չեն հասկացել կամ շատ քիչ բան են հասկացել: Այդ ինչպես կարող է աշակերտը չհասկանալ կարդացածը, ի՞նչ կարելի է անել, որպեսզի զարգացնենք նրա ընթերցողական կարողությունը: Վատ հասկանալը հաճախ բացատրվում է շատ պարզ պատճառով. նրանք պարզապես ուշադիր չեն կարդում: Նրանք չգիտեն՝ ինչպես կարդան, որ կենտրոնանան հիմնական մտքերի վրա: Այստեղ ուսուցիչները կարող են կիրառել քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող մեթոդներ ու հնարներ, կարող են օգնել աշակերտներին՝ խորհելու կարդացածի մասին՝ դրանով իսկ բարձրացնելով նրանց ընթերցողական ընկալունակության մակարդակը:

Այստեղ **Ջ. Գյուլամիրյանն** ասում է, որ ընթերցանությունն ակտիվ գործընթաց է, որն ընթերցողին ստիպում է մտածել ընթերցվող նյութի և նրա իմաստի շուրջ: Եթե ընթերցողը չի մտածում այն գաղափարների, տեղի ունեցած դեպքերի, կերպարների մենախոսությունների և երկխոսությունների շուրջ, որոնք ներկայացված են ընթերցվող բնագրում, ուրեմն իսկական ընթերցանություն տեղի չի ունեցել: Ընթերցողը պետք է գիտակցաբար ջանքեր գործադրի կարդացածը հասկանալու համար: Եթե ընթերցողը գիտակցում է, որ ինչ-ինչ իրադարձությունների իմաստը լավ չհասկացավ կամ կորցրեց պատմվածքի << թելը >>, ձեռնարկում է ճշգրտման քայլեր՝ վերընթերցում է, չհասկացած հատվածը արագ վերանայում, բառի իմաստը փնտրում բառարանում և այլն¹⁰:

Ուսուցիչը կարող է մինչ բնագրի կարդալը մտազրոհի միջոցով աշակերտներին նախապատրաստել բնագրի ուսումնասիրմանը: Կարող են գուշակել ավարտը: Եթե աշակերտները նախօրոք գիտեն, որ պատմվածք են կարդալու, ապա մինչև սկսելը կարելի է վերնագիրն ու նկարներն օգտագործել որպես բանալի՝ պատմվածքի բովանդակությունը կռահելու համար: Այսպես նրանք կանգնում են նյութի ընկալման շեմին: Սա արվում է խթանման փուլում:

Այսպիսի աշխատանքը աշակերտների մոտ հետաքրքրություն է առաջացնում ընթերցանության նկատմամբ, և նրանք ավելի սիրով են ուսումնասիրում բնագիրը:

¹⁰Տե՛ս Ջ. Գյուլամիրյան, նշվ. աշխ., 2018թ., էջ 139:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- Ամփոփելով տեսական և փորձարարական ուսումնասիրության արդյունքները՝ արել ենք հետևյալ եզրահանգումների:
- Կարդալու կարողության ձևավորումը հոգեկան մի բարդ գործընթաց է, կարդալու համար միայն տառերը ճանաչելն ու միմյանցից տարբերելը բավական չեն, պետք է նաև տեսողական տպավորությունները վերածել ձայնական և հնչյունային տպավորությունների:
- Տարրական դասարաններում մայրենիի դասի գլխավոր նպատակը կարդալու բոլոր որակական հատկանիշների պահպանմամբ կարդալ սովորեցնելն է, ընթերցանության նկատմամբ հետաքրքրություն առաջացնելը և ընթերցողական կարողությունների ձևավորումը: Միայն դրանից հետո կարող ենք հաղթահարել կարդալու այդ բարդ և պատասխանատու փուլը:
- Ընթերցանությունը տարրական դասարաններում մայրենի լեզվի գործնական ուսուցման, կարդալու կարողության մշակման ու կատարելագործման, գաղափարական ու գեղագիտական դաստիարակության նպատակներ է հետապնդում:
- Ընթերցանության դասը բազմաբնույթ աշխատանքների մի ամբողջ համակարգ է: Այդ ընթացքում լեզվական, ճանաչողական, տեխնիկական ու դաստիարակչական խնդիրները միաձուլվում են, կապվում միմյանց հետ:
- Ուսուցման այբբենական շրջանում ձևավորվում է երեխաների կարդալու նախնական կարողությունը: Հետագայում այդ կարողությունները դառնում են կարդալու հիմքը:
- Վարժ և հստակ կարդալու համար կարևոր է հետևյալ հատկանիշների պահպանումը՝ ճիշտ կարդալ, հասկանալով կարդալ, սահուն կարդալ, արտահայտիչ կարդալ, արագ կարդալ: Այս հատկանիշների պահպանմամբ ընթերցանությունը դառնում է ակտիվ գործընթաց:
- Ուսումնասիրել ենք մեր թեմայի հիմնախնդրին վերաբերող գիտամեթոդական գրականություն, որի արդյունքում պարզել ենք, որ ժամանակակից, ինտերակտիվ մեթոդները ընթերցանության նպաստում են կարդալու կարողության ձևավորմանը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Դ. Գյուրջինյան, Ն. Հեքեքյան, Մայրենի 4, Ուսուցչի ձեռնարկ, Եր., Էդիթ պրինտ, 2009թ., 112 էջ:
2. Դ. Գյուրջինյան, Ն. Հեքեքյան, Մայրենի 4, Եր., 2010 թ., Էդիթ պրինտ, 191 էջ:
3. Կ. Թորոսյան, Վ. Սարգսյան, Կ. Չիբուխյան, Ս. Գրիգորյան, Ե. Ջիլավյան, Մայրենի 2-4, Ուսուցչի ձեռնարկ:Եր., 2011 թ., 272 էջ:
4. Ն. Հարությունյան , Բահաթրյան Ա, Կյանքը և գործը Ե, համալսարանի հրատարակչություն, Եր., 1992 թ, 155 էջ:
5. Մ. Նալբանդյան, Երկերի լիակատար ժողովածու, Եր., 1948, 424 էջ
6. Վ. Սարգսյան, Կ. Թորոսյան, Ս. Գրիգորյան, Հ. Խաչատրյան, Մայրենի 2, Եր., 2010 թ., 160 էջ:
7. Ա. Քյուրքչյան, Լ. Տեր-Գրիգորյան, Մայրենի 2, Եր, Էդիթ պրինտ, 2010թ., 160
8. Ա. Տեր Գրիգորյան, Մայրենի լեզվի դասը տարրական դասարաններում, Եր., 1983 թ., :
9. Ա. Քյուրքչյան, Լ. Տեր-Գրիգորյան, Մայրենի 2, Ուսուցչի ձեռնարկ, Եր., Էդիթ պրինտ, 2009թ., 84 էջ:
10. Ա. Տեր Գրիգորյան, Հայոց լեզվի մեթոդիկա /տարրական դասարաններ/, ուսումնական ձեռնարկ մանկավարժական բուհերի համար, Եր, 1980 թ., 564 էջ: